

MIRJANA KOLUMBIĆ
Muzej hvarske baštine, Hvar

Hvarski plesovi

Furlona / furlana kao oblici kontradansi

Furlana je narodni ples nastao u okolici Venecije, u 18. st. je prilagođen plesnim oblicima aristokratskih krugova te je kao dvorski ples dobio ime *kontradansa*. Utjecajem Venecije taj se ples, kao i mnogi drugi (*kvatro paši, siciljana, pleskuša*), plesao i u Dalmaciji; *kontradanse* su se plesale u Istri, Dubrovniku i na Hvaru. Autorica obrađuje dvije vrste plesa tretirajući ih kao rijetke primjere *kontradansi*: tzv. vrbovačku *furlonu*, koja je zabilježena 1960-ih godina u središnjem dijelu otoka (Jelsa, Vrboska, Pitve), te gradsku hvarsku *furlanu*, koja se plesala isključivo u gradu Hvaru i koja do sada u literaturi nije bila zabilježena.

[Hvar, plesni oblici, kontradansa, furlona/furlana]

Otok Hvar je u kontinuitetu življenja od oko 5000 g. nataložio prebogatu kulturnu baštinu. Materijalni ostaci kulture, kulturni spomenici arheologije, arhitekture, umjetničkog blaga i obrta, kao i etnologije, pružaju mogućnosti istraživanja i obrade. U tome je kontekstu istraživana i folklorna baština. Međutim, o plesnoj se baštini nije pisalo mnogo, posebno o istraživanju podrijetla i karaktera plesova. Zanimljivo je da se na otoku zabilježilo preko sedamdeset plesova (Ivančan 1981:167-168).¹ Postoje plesovi koji su se plesali na cijelom otoku Hvaru i to gotovo po istom obrascu, bez obzira na geografsku izduženost otoka i često lošu komunikaciju između pojedinih naselja. Međutim, postoje plesovi koji su se izvodili samo u većim naseljima ili samo u gradu Hvaru. Tako je s plesom *furlona/furlana*, na koji sam naišla u gradu Hvaru, što je povod razmišljanja o tom plesu kao rijetkoj *kontradansi* koja se pojavljuje samo u gradu Hvaru.

Grad Hvar, kao gospodarsko i kulturno središte otoka još od 13. st. naovamo, bio je ne samo najvažnija luka na otoku već i jedna od najvažnijih luka Mletačke Republike na Jadranu. Stoga su se i utjecaji preko grada Hvara širili prema unutrašnjosti otoka, gdje su neki plesovi bili prihvaćeni i prilagođeni, dok neki nisu nikad zaživjeli. Međutim, postoje neki plesovi koje nalazimo samo u ruralnom dijelu otoka, a koji su možda došli s istočne strane otoka, s kopna preko Drvenika u Sućuraj, odakle je teklo naseljavanje otoka novim stanovnicima s kopna i iz Bosne od 15. do 17. st. Otud možda i drukčiji utjecaj, recimo uvjetno, onaj manje europski, od utjecaja

UDK 394.3(497.5 Hvar)(091)
793.31(497.5 Hvar)(091)

stručni rad
primljeno 25.5.2009.
prihvaćeno 1.10.2010.

¹ Mnogi se od zabilježenih naziva plesova odnose na iste plesove koji su se u različitim selima drukčije ili slično nazivali. Stoga smatram da je riječ o četrdesetak plesova.

koji su posredovanjem Venecije dolazili sa zapadne strane na otok. Upravo je Venecija kao najvažnija onodobna mediteranska velesila odredila i kulturnu pripadnost Hvara Europi. U doba od 15. do 18. st. dogodili su se najznačajniji importi u kulturološkom smislu od odijevanja do plesa, glazbe, kazališta i svega onoga što Hvar svrstava u razvijene urbane sredine od renesanse na ovamo (Kolumbić u tisku). Kao što je u odijevanju hvarska tradicijska odjeća od 16. do sredine 19. st. sporiiji odraz europske mode toga doba, tako je isto i s plesom.

Međutim, putovi utjecaja ponekad su veoma neočekivani. Tako na primjer u selu Gdinj na istočnoj visoravni otoka, šezdesetak kilometara udaljenom od grada Hvara, nailazimo na ples *po francusku* koji se djelomično sačuvao i danas. U svojim sondiranjima plesova baš u Gdinju prepoznala bih ono što sam čula i vidjela od plesa *po francusku* kao neki oblik *šotića*. Na žalost, nisam uspjela rekonstruirati njegov oblik jer su sjećanja ljudi prilično fragmentarna i nedorečena.

Plesovi koji su se u Europi pojavili u 18. st. pod utjecajem seoskih sredina Engleske kao *country dances*, došavši u gradske sredine i krugove dvorova i palača, bili su preuređeni i "posloženi" u *kontradance*. Navedenim kanalima kulturoloških prijenosa utjecaja došli su i do jadranske obale kao *kontradanse*, odnosno *monferine*, *furlane*, *kane* i slično. *Monferine*, *manfrine*, *monfrine* kao oblik *kontradanse* nalazimo u Dubrovniku, Splitu, Hvaru i drugdje, ali *furlanu/furlonu* samo na Hvaru i u unutrašnjosti Istre. Zanimljivo je da se *monfrina* spominje u selu Svirču, u središnjem dijelu otoka Hvara, kao ime žene koja se udala u to selo. Ta je djevojka navodno tako dobro plesala *monferinu* da su je po tom plesu i nazvali (Duboković-Nadalini 1955). Ovaj ples, ako se i plesao na otoku Hvaru, nije sačuvan do današnjih dana.

O *kontradansama* se u nas malo pisalo. Rijetko su zabilježene kao plesovi, odnosno prepoznate kao folklorni plesovi. Vjerujem da se nisu uočili kao folklorna baština jer su vezani više uz grad, te dvorove i palače. Međutim, primjer koji se pokazuje kao *Stari splitski plesovi*, a poznati su nam uglavnom u briljantnoj koreografiji Branka Šegovića, upravo su recidiv dvorskih plesova iz 17. i 18. st. kao što su *monferina*, *četvorka*, *polka* i slično. U osnovi su to *kontradanse* i *kvadrilje*. Šegović je jedini koji u školama i seminarima folkloru podučava *kontradanse*. Od tri *kontradanse* koje je prezentirao – *viktoriu*, *ragusinu* i *prisoneru* – posljednje dvije su zabilježene u notnom arhivu u Dubrovniku.²

Ljubavnošću Vinicija Lupisa iz Hrvatskog državnog arhiva u Dubrovniku dobila sam kopiju nota tridesetak *kontradansi* koje su se zasigurno izvodile u Dubrovniku, a sačuvane su u dubrovačkom arhivu (rkp. "Muzika, jedna kajdanka...").³ Riječ je o raznim glazbenim sastavcima iz 19. st. zabilježenim kao *kontradanse*, *minueti* ili *ronda*. Među njima nailazimo na nekoliko *monferina*. Ono što je nama zanimljivo jest da je jedna *kontradansa* zabilježena pod nazivom *Raguseo vecchio*.⁴ Činjenica da je neka *kontradansa* dobila ime Dubrovnika, može značiti samo da se ta vrsta plesova izvodila na tom području. Zapisana je i *kontradansa* pod nazivom *Majca Maru* – *majka Maru*. Melodija *Majka Maru* omiljena je starinska dalmatinska pjesma koja se pjevala i na Hvaru. Ivan

² Ove sam *kontradanse* prepoznala samo po nazivu; trebalo bi usporediti notne zapise da se može utvrditi je li riječ o istim melodijama.

³ Dubrovački arhiv AG XIV/17, 19. st.

⁴ Na seminaru *kontradansi* u Metkoviću, kao i na školama folkloru, imala sam sreću naučiti taj ples od Branka Šegovića (pod pretpostavkom da je to ista *kontradansa*).

Ivančan je zapisao tu melodiju (Ivančan 1981:240) prema pjevanju Mandice Jeličić iz Brusja 1965. godine te analizirao ples koji se na tu melodiju plesao kao vrstu *šaltin-polke*. *Šaltin-polka* se često plesala na otoku Hvaru, a obično je bila dio vrtnje kod raznih plesova. Na neki način, ta izrazito dinamična *polka* pri kojoj je tijelo čvrsto u vertikali, ali se izrazitim poskakivanjem s pune noge postiže titraj u ramenima, najkarakterističniji je dio hvarskih plesova. Međutim, budući da je zapisana među *kontradanse*, očito je imala i drukčiji plesni obrazac. Vjera Katalinić Tuksar naišla je na notne zapise plesova s kraja 18. st. u arhivu franjevac na Krku, a spominje i slične zapise s početka 19. st. u zbirci Algarotti, koju čuva arhiv župe u Krku.⁵ Takvih nalaza ima zasigurno i u drugim arhivskim zbirkama, a potvrđuju da su se ti plesovi plesali i njegovali u našim krajevima.

Ovaj tekst nema pretenzije istraživati koliko je, i je li, ta plesna tradicija dovoljno valorizirana kao dio plesne i narodne baštine, posebno u jadranskoj etnografskoj zoni. Jednostavno, upoznavši se s nekoliko *kontradansi* iz raznih europskih zemalja, uočila sam neke odnose koje upućuju na mogućnost da se dva hvarska plesa pod istim nazivom – *furlana*, *furlona* – prepoznaju kao *kontradanse*.

Na otoku Hvaru plešu se dva plesa pod nazivom *furlona*, odnosno *furlana*. Prvi se ples veže za sredinu otoka – Jelsu, Vrbosku i Pitve, a drugi isključivo za grad Hvar. U svojim terenskim istraživanjima na otoku Hvaru *furlonu* (recimo uvjetno onu vrbosku) zabilježili su Margarita Debeljak 1960. godine,⁶ Branko Šegović 1965. godine⁷ i Ivan Ivančan na terenskom istraživanju 1965. godine (Ivančan 1981). Drugi ples nazvan *furlana* nalazimo samo u gradu Hvaru, a nije bio zabilježen u prethodnim terenskim istraživanjima naših koreologa i etnologa.

Zanimljivo je da, barem u meni dostupnim zabilježbama i tiskanim materijalima naših etnokoreologa, u jadranskoj plesnoj zoni nije zabilježena niti jedna *furlona/furlana*, osim onih koje se plešu u Istri, te jedne na Hvaru. Ipak, na otoku Hvaru nalazimo čak dvije *furlone/furlane* koje se plešu uz različite melodije. Riječ je o dvama različitim plesovima koji su po tipu slični, a po formaciji i glazbenoj pratnji različiti.

Ono što iz letimičnog pregleda literature o povijesti plesa doznajemo, *furlana* potječe iz Campiela u sjevernoj Italiji (Galla 1993); smatra se venecijanskim plesom koji je postao popularan oko 1780. godine iako se temelji na zapisu iz 1609. g. Uglavnom se veže za pokrajinu Friuli, čiji su stanovnici često plesali različite oblike tog plesa. Osnovna shema plesa razlikuje se od mjesta do mjesta po nekim detaljima ili dodacima. Od naziva stanovnika – Friulani – dolazi i naziv plesa. *Venecijanska furlana* (kako ćemo uvjetno, prema podrijetlu, imenovati taj ples u nastavku teksta kako bismo ga razlikovali od hvarskih inačica) se pleše u Italiji još u pokrajinama Romagna, Marche, Umbrija i Toskana. Prema brojnim varijantama tog plesa i različitim mjestima na kojima se pleše pojavljuju se i različiti nazivi: *furlena*, *furlana*, *frullena*, *frullana* itd. Srodni su joj plesovi u Italiji *tarantela*, *il saltarello* i *manfrina*. *Venecijanska furlana* se, osim u Italiji i Istri, plesala i u Parizu, Skandinaviji i Sloveniji (Mormino 1940:99).

Venecijanska furlana se u nas pleše u unutrašnjosti Istre, različito na različitim mjestima. Štoviše i neki stanovnici tih mjesta imaju prezime Furlani. Na žalost, nisam mogla

⁵ Podatak bilježim na temelju razgovora s Vjerom Katalinić Tuksar.

⁶ Rukopis se čuva u arhivu Muzeja hvarske baštine u poziciji 23a 10.

⁷ Rukopis sa skicama se čuva u Muzeju hvarske baštine, pozicija Mali fondovi.

nikad vidjeti te plesove. Koliko doznajem, a nastojat ću doznati više, svako od tih mjesta ima neku svoju specifičnu *furlanu*.⁸

Ples *furlana* nastao je kao narodni ples okolice Venecije. Iznimna slika Pietra Longija *La Furlana* (1750., ulje na platnu) prikazuje muškarca i ženu koji na ulici, ispred gostionice, plešu *furlanu*. Ta veoma slikovita *žanr-scena* prikazuje građanski par koji veoma graciozno pleše na ulici, a prati ih žena koja svira na defu. Sama činjenica da je taj veliki slikar rokoka uzeo temu tog plesa kao motiv svoje slike upućuje na popularnost i prisutnost plesa u narodu. Longhi je majstor *žanr-slikarstva*: prikaz plesa je prikaz svakodnevice – scene iz naroda.

Furlana je prihvaćena i u Veneciji kao javni ples, odakle je ušla i na dvor te u aristokratske krugove Italije, Francuske, Njemačke i Austrije. Za aristokraciju i izvedbe u palačama i dvorovima ples je dobio i strože oblike. Često su glazbu tog i sličnih plesova preuzeli i razni poznati glazbenici u svojim operama, primjerice Bach i Ravel.

Ulaskom u aristokratske krugove taj je narodni ples u biti bio koreografiran pa je takav ponovno raznim kanalima ušao u narod i u raznim sredinama dobio i različite oblike. Koreografirana i posložena po zatvorenim aristokratskim plesnim oblicima *venecijanska furlana* je postala *kontradansa*. Vjerujem da su tako, upravo kao i dvorski plesovi *kvadrilja* i *manfrina – furlana* i druge *kontradanse*, došle u Dalmaciju i to uglavnom u gradske sredine. Sustavom prilagodbe ti su plesovi ponovno postali narodni i takvima ih valja i tretirati. *Venecijanska furlana* je bila ples i aristokracije i građana. U aristokratskim salonima, gdje je sve imalo mjeru, ravnotežu i određenu hladnoću, taj je ples unio i iznenađujuću živost. U narodu je više dolazila do izražaja igra, pantomima i radost što ih ples širi, iako je zadržana određena zatvorenost forme, bez obzira na to je li se plesao u krugu, u nasuprotnim redovima, s dva ili četiri para plesača.

Pitam se, stoga, zašto se o *furlanama* i *drugim kontradansama* toliko malo zna i zašto nisu postale predmet interesa naših etnokoreologa i koreologa, kao npr. *kvadrilja* (usp. Ivančan 1981; Buble 1998; Tadin 2007)

Furlona / Jelsa, Vrboska, Pitve

Furlona, koju ćemo dalje u tekstu uvjetno imenovati *vrbovačkom furlonom* (kako bismo je razlikovali od hvarske gradske *furlane*), veoma je živ i dinamičan ples koji se pleše u 2/4 ritmu. Sudjeluje četiri ili više parova postavljenih u krug ili u redove. Uvijek su prisutni elementi igre, koketiranje, svađanja i sl., što se intenzivira prema kraju plesa.

Zapisi hvarskih plesova Margarite Debeljak rađeni su na temelju terenskih istraživanja na otoku Hvaru 1960. g. i čuvaju se u arhivu Muzeja hvarske baštine u Hvaru. Gospođa Debeljak je na Hvaru istraživala u suradnji s dr. Nikom Dubokovićem – Nadalinijem, utemeljiteljem tadašnjeg Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara, danas Muzeja hvarske baštine. Duboković je i sam bio poznavatelj folkloru i običaja. Margarita Debeljak zapisala je *furlonu* u Jelsi i Vrboskoj kao isti ples, dok je *furlanu* u Hvaru samo navela kao jedan od plesova koji se plesao u gradu.

Opis *furlone* prema zapisu Margarite Debeljak 1960. godine:

⁸ O *furlanama* u Istri nisam, na žalost, pronašla nikakvu literaturu, što pripisujem ograničenim otočkim mogućnostima. "Usmenom predajom" imam informaciju da se u Istri održavaju povremeni susreti ljudi i društava koji plešu *furlanu*. Možda bi bilo zgodno da hvarsko folklorno društvo "Šaltin" jednom prisustvuje tim susretima radi predstavljanja naših *furlona/furlana* i međusobne usporedbe.

Ples je veoma živog tempa. Pleše se u parovima, u krugu. Parovi se kreću u smjeru obrnutom od smjera kretanja kazaljke na satu. Plesačica stoji na odstojanju od pola metra od plesača. Plesači su okrenuti licem u lice. Plesačica drži ruke o boku. Plesač drži ruke odignute u visini lakta pružene prema plesačici i treperi prstima. Pleše se korakom *šaltina* – trokorak s laganim podizanjem jedne noge – poskok, otklanjajući malo ulijevo malo udesno. Plesač naglašava prvi korak kao lagani udarac desnom nogom naprijed udesno. Plesač ide za plesačicom kao da je namjerava uhvatiti. Radi se o koketiranju, pri čemu plesačica, otklanjajući tijelom ulijevo i udesno, odnosno okrećući se oko svoje osi, naprijed i nazad, po vlastitom nahođenju, kao da pokušava pobjeći. Plesačica u stvari, pogledavajući plesača preko lijevog ili desnog ramena, mami plesača za sobom.

Ovo je jedini parovni ples zabilježen na otoku Hvaru u kojem se plesači ne drže za vrijeme plesa. Ovu je *furlonu* prvi izvodio KUD "Vrboska" iz Vrboske, u koreografiji Tonija Krstinića šezdesetih godina 20. stoljeća. Krstinić je ples pratio na lijerici. Isti je ples postavila i autorica ovoga teksta u koreografiji "Stari hvarski plesovi", a izvodi ga F.D. "Šaltin" iz Hvara uz pratnju mandolinskog sastava, odnosno lijerice.

Furlona (Vrboska) u izvedbi F.D. "Šaltin" iz Hvara, ispred hvarske katedrale, 2007.

Vrbovačku furlonu je postavio i Branko Šegović u svojim koreografijama hvarskih plesova. U svojoj obradi hvarskih plesova Šegović navodi da je ples gotovo identičan *starom toncu*, što smatram da nije točno. U plesu *stori tanac* parovi se drže za vrijeme plesa, odnosno okreću se držeći se za rupčić, koji u nekim mjestima pruža žena, dok u Velom Grablju rupčić pruža muškarac. Plesni korak, posebno u plesača, onaj prvi je u *vrboskoj furloni* nešto duži i energičniji, gotovo se udara. U *starog tonca* su koraci ujednačeni, kraći i tvrdi. Pleše se na cijelom stopalu i pri *šaltinu* se sasvim lagano poskakuje uz titraj u ramenima. Zato se i zove *stori tanac* jer je prilagođen starijim plesačima, a ne jer je po vremenu nastanka stariji od drugih. Na plesnim je zabavama bilo uobičajeno da se licitira npr. *dičji tanac* te *po starašku* – *stori tanac* – ples za starije.

Ivan Ivančan u knjizi *Narodni plesovi Dalmacije 2* (1981:212-214) pod imenom *furlana* ili *furlona* zapisuje ples koji, kako navodi, u nekim mjestima izvodi neodređeni broj parova, dok u selu Pitvama plešu samo dva para. Ples se izvodi u polkinim trokoracima tako da se parovi kreću po kružnoj crti, žene plešući unatrag, a muškarci prema njima. Kod okretanja se plesačica drži muškarcu za kažiprst. Ples se sastoji od dva dijela. Plesači se najprije kreću obrnuto od smjera kazaljke na satu, a zatim se vraćaju po kružnoj crti. U drugome dijelu žena se okreće oko plesačeva pruženog kažiprsta. Notni zapis koji prati taj ples zapisan je kao "*Furlona – Hvar*", a svirao je na lirici Karlo Gruber, rođen 1905. g. Po mome viđenju ta melodija odgovara *furloni* koja se plesala u Vrboskoj, Jelsi i Pitvama, a ne hvarskoj gradskoj furlani, o čemu će biti riječi dalje u tekstu. Plesni obrazac identičan je plesu *stori tanac*, bez obzira na to okreće li se djevojka oko kažiprsta ili rupčića.

Već kod ovako letimičnog osvrta na ples koji se na otoku Hvaru zove *furlona*, odnosno *furlana*, vidljivo je da je posrijedi ples koji se plesao u sjevernoj Italiji, odnosno u Istri, dakle o *kontradansi*. Uočene manje razlike u izvedbi plesa ne utječu bitno na njegovu strukturu. Osnovna je razlika u tome što se *vrbovačka furlana* pleše po kružnoj crti u smjeru obrnutom od smjera kretanja kazaljke na satu, a ne u dva reda, što je za opći obrazac *venecijanske furlane* gotovo pravilo.

Furlana / Grad Hvar

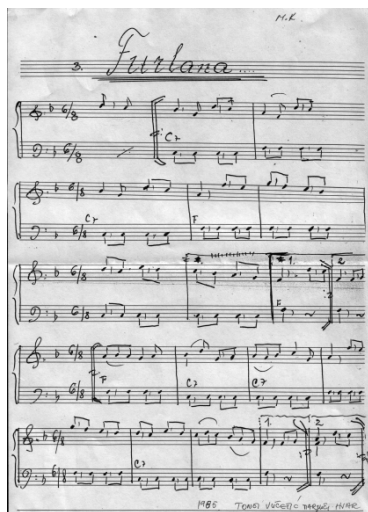
Osnovno je zanimanje ovoga teksta *furlana* koja se plesala u gradu Hvaru (dalje u tekstu imenovana *hvarska gradska furlana*), a koja do sada nije bila zabilježena u istraživanjima spomenutih etnokoreologa. Sretna je okolnost što sam dobila originalni notni zapis iz osamdesetih godina prošloga stoljeća. Zapis pod nazivom *furlana* sam dobila izravno od maestra Vučetića iz Hvara.⁹ Tonči Vučetić Marjući (1915. – 1989.) je dugi niz godina vodio hvarsku limenu glazbu, zbor i tzv. "Mali sastav limene glazbe", koji je izvodio upravo plesne melodije. Mali je sastav pored *kvadrilje*, *kvatro paši*, *kane* i drugih plesova izvodio i *hvarsku gradsku furlanu*. Istih sam godina zabilježila u samome Hvaru i izvedbu ove *furlane*, i to prema kazivanju gospođe Vinke Papafava iz Hvara (1923. – 1990.), zatim gospođe Olge Magdalene Bebe Kuzmanić Pinotove (rođ. 1930.), potom i od bračnog para Marije (Marice r. 1934.) i Cvjetana (Cviteta) Bracanovića Kačija (1925. – 2010.)

Opis *furlane* prema zapisu Mirjane Kolumbić:

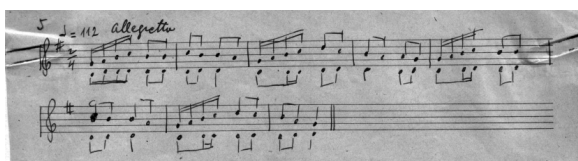
Ples se izvodi u $\frac{3}{4}$ ritmu. Plesači su postavljeni u dva reda, muškarci nasuprot ženama. Mogu biti postavljeni i u polukrug. Ako su postavljeni u polukrug, onda plešu samo dva para u sredini dok ih ostali prate pljeskanjem u završnom dijelu. Žene drže ruke o struku, muškarci lijevu ruku drže na leđima, desnu na struku. Češće se pleše tako da su parovi postavljeni u dva reda, muškarci nasuprot ženama. Redovi plesača se sa četiri sitna koraka približavaju, počinjući lijevom nogom. Poskočni korak – jedan naglašen korak lijevom nogom naprijed, desna noga se privuču poskokom. S druga četiri koraka redovi se udaljavaju plešući leđima natrag, a na osmi takt udaraju nogom o pod. Sa daljnja 4 poskočna koraka ponovno se približavaju i s još četiri koraka gledajući se okrenu se udesno za 180 stupnjeva. Na taj način redovi muškaraca i žena promijene pozicije. Prvi par ili prva dva para se izdvajaju prema sredini reda i hvataju za pružene ruke. Naglašenim korakom na lijevoj nozi poskoče i istovremeno izbace desnu nogu naprijed udesno. S osam ovakvih koraka, koji sliču *rašpi*, okreću se oko sebe u smjeru kretanja kazaljke na satu. Ovu figuru

⁹ Notni zapis čuvam u osobnom arhivu, a pohranjen je i u Malim fondovima Muzeja hvarske baštine.

možu zajedno izvoditi i svi parovi u redu. Nakon toga plesači puštaju ruke i razdvajaju se u dva reda. U završnoj figuri, u osam taktova plesači predvođeni prvim parom, dugim bočnim poskocima, ženske lijevom a muški desnom nogom, okrenuti leđima jedni od drugih plešu prema suprotnom kraju reda, gdje se mimoilaze i ženske prelaze u red u kojem su stajali muški, a muški dolaze na suprotnu stranu, odnosno redovi se vraćaju na početnu poziciju. U ovom mimoilaženju i muškarci i žene plješću rukama. Konačno, došavši ponovno u dva reda, završnim taktom okrenu se jedni prema drugima licem u lice i sve otplešu još jednom. U jednoj varijanti kazivači opisuju korak prilaznja i mimoilaženja parova kao trokorak, odnosno kao kombinaciju poskočnih koraka i trokoraka.

Furlona, notni zapis Margarite Debeljak, Jelsa-Vrboška, 1960.

Furlana, notni zapis Tončija Vučetića, grad Hvar, 1985.

Hvarska gradska furlana se od one spomenute razlikuje po melodiji na koju se pleše, ali i po osnovnoj strukturi plesa. *Vrbovačka furlona* sa sredine otoka je rustičnija i tvrđa, ali jednako razigrana i dinamična kao i ova druga, gradska iz Hvara. U oba plesa plesač i plesačica se ne drže za ruke već su postavljeni jedan nasuprot drugoga, bilo da plešu po kružnoj crti, u polukrugu ili u nasuprotnim redovima. Izraženi su igra i koketiranje, uopće karakteristično za *furlanu*. I dok *hvarska gradska furlana* ima oblik *kontradanse* s izrazitim utjecajem plesne mode Zapada, *vrbovačka furlona* se više prilagodila rustičnijem stilu plesanja središnjeg dijela otoka gdje se i izvodila.

Ivan Ivančan (1981:214-218) je zapisao ples *verso*, za koji nije zabilježio glazbenu pratnju. Opisani obrazac tog plesa je identičan opisanoj hvarskoj *furloni*, s time da nedostaje završni dio s pljeskanjem i mimoilaženjem redova. Navedeno povremeno pucketanje prstima bi možda moglo zamijeniti pljeskanje koje sam navela u varijanti hvarske *furlane*. Sam naziv *verso* potječe od *versovien* – oblik plesa *varšavljanke*, koja se na Hvaru naziva *pašavjen*. Budući da nam za *verso* nedostaje glazbeni obrazac, ne možemo sa sigurnošću ustvrditi o čemu je riječ. Možda je tek nesporazum pri kojem je kazivač dao kriv naziv za gradsku *furlanu*.

Hvarska gradska furlana se u gradu Hvaru plesala još dosta dugo poslije Drugoga svjetskog rata. Istražujući plesove baš u gradu Hvaru ustanovila sam, zahvaljujući živom sjećanju mnogih starijih Hvarana, da su najpopularniji plesovi bili *kana*, *kvatro paši*, *siciljana*, *furlona* i *pašavjen*. Neki od tih plesova su se plesali isključivo u gradu Hvaru (*furlana*, *kana* i *pašavjen*), stoga ih možemo smatrati gradskim plesovima. Ples *kana* i *pašavjen* nisu zapamćeni nigdje na otoku. Vladoje Bersa (1944:20) je zapisao u Starom Gradu ples *versovje*, međutim, nakon Drugoga svjetskog rata nisam naišla ni na zapis ni na sjećanje o izvođenju toga plesa u Starom Gradu. *Kvatro paši* i *siciljona* su se plesali i u svim ostalim mjestima otoka, kao i na drugim dalmatinskim otocima. Ples *kvatro paši* ili *četiri paša* plesao se u mnogim mjestima uz nekoliko različitih melodija. U gradu Hvaru ples je zadržao talijanski naziv i plesao se uz melodiju s iskrivljenim talijanskim tekstom (riječi zapisala M. Kolumbić u Hvaru oko 1975. g.):

*Uno, dove, uno dove tre.
Uno, dove, uno dove tre.
Uno i do,
Dove i tre,
Kvatro paši se te vuol bale.
Uno i do,
Dove i tre,
Kvatro paši se te vuol bale.*

Margarita Debeljak je zapisala (1960.) kombinirani talijansko-hrvatski tekst toga plesa u Hvaru, na koji nisam kasnije naišla. Očito se u međuvremenu zaboravio.

*Uno do, duve tre,
Quatropassi come vecia pe.
Uzmi ga ti, neću ga ja,
Ajme meni Mare iz škoja.*

Identičan ples se u Vrboskoj plesao uz melodiju "Kad san bila ja divojka" (zapisao I. Ivančan 1965., pretpostavljam u Vrboskoj, gdje se i danas pleše na tu melodiju):

*Kad san bila ja divojka,
Ljubila san do tri momka,
U zoru,
Ma prid zoru,
Cvala mi ružica na prozoru.
U zoru,
Ma prid zoru,
Cvala mi ružica na prozoru.*

U selu Velom Grablju, nadomak Hvaru, *kvatro paši* se plesao na melodiju "Kori, kori", opet u kombinaciji talijanskoga i hrvatskoga jezika (zapisala M. Kolumbić 2007. prema kazivanju Ivana Tudora iz Velog Grablja.)

*Kori, kori povereta ti,
Kori, kori povereta ti.
Uzmi ga ti,
Neću ga ja,
Uzet će ga Mare iz Dola.
Uzmi ga ti,
Neću ga ja,
Uzet će ga Mare iz Dola.*

Kvatro paši se na otoku plesao i uz melodiju "Povero Bepin" kao i na otoku Braču.

I ples *kana* (*canna*, tal. – cijev), koji se plesao isključivo u gradu Hvaru, zadržao je talijanski tekst koji je pratio dio plesa nakon marša-šetnje.

*Da me la canna, canna,
Da me la canna, canna, canna...*

Inače u hrvatskoj varijanti šetnja se plesala, a zasigurno i pjevala uz riječi i melodiju "Mačekove himne", kao i u Velom Grablju.

Pašavjen, za koji je Ivan Ivančan znao reći da je jedna od najljepših *varšavljanki* koje je vidio u Hrvatskoj, također smatram gradskim plesom. Zanimljivo je da se osim u gradu Hvaru pojavljuje u selima Brusju i Velom Grablju. Brusje je samo 6 km udaljeno od Hvara i još je od srednjega vijeka smatrano gradskim suburbijem pa je prihvatljivo da su utjecaji grada veoma živi. Velo Grablje je 11 km udaljeno od grada Hvara i svojim je položajem potpuno upućeno na Hvar. Doduše, u tim se selima *pašavjen* pojavljuje kao ples *lud Roko*, nešto pojednostavljenog glazbenog obrasca, ali i nešto tvrđeg koraka i izraza. Ipak, riječ je o istome plesu (Kolumbić 2009:14 -15).

U gradu Hvaru se plesala i *kvadrilja*. Štoviše, u arhivskim izvorima nailazimo na ples koji se naziva *Hvarska kvadrilja*, a plesala se sve do 60-tih godina 20. stoljeća. Nije stoga neobično što sam u arhivu sadašnjeg Muzeja hvarske baštine pronašla knjižicu *Franceska četvorka – kako se pleše i ravna* Janka Stjepušina iz 1897. g. Istu takvu knjižicu dobila sam na poklon i od obitelji Štambuk-Padovan iz Hvara.¹⁰ Maestro Tonči Vučetić je tvrdio da posjeduje i notni zapis *kvadrilje* koja se plesala u Hvaru koju je osobno, kao voditelj hvarske glazbe izvodio na plesovima. Na žalost, taj notni zapis nisam dobila niti sam ga nakon njegove smrti pronašla u njegovoj notnoj ostavštini. Iako danas ima još živih ljudi koji su plesali *kvadrilju*, bez notnog zapisa je gotovo nemoguće osvježiti njihovu memoriju i rekonstruirati oblik toga plesa.

Plesna baština se prenosi uglavnom predajom, iz generaciju u generaciju. Međutim, u pojedinim mjestima i područjima naši istraživači pronađu neki ples, fragment i običaj uz ples i nakon više generacija "zaborava". Tako se očekivano dogodi da kazivači (najčešće ljudi starije dobi) prikažu neke plesne oblike fragmentarno ili ples nazovu krivim imenom, odnosno otplešu ga na krivu glazbenu podlogu. Tada treba potražiti podatke u arhivima relevantnih ustanova te i u crkvenim i privatnim arhivima, tj. u pisanim izvorima. Tek nakon toga se može dobiti donekle potpunija slika i napraviti koliko-toliko vjerna rekonstrukcija plesa, a naravno i studija o istraživanju na terenu.

¹⁰ I ovom prigodom zahvaljujem na daru.

Mirjana Kolumbić • Hvarski plesovi...

Načinjući temu *kontradansi* u Dalmaciji, smatram da stručnjacima i povjesničarima plesa na tom polju tek predstoji istraživački rad, pod pretpostavkom da se riješi pitanje jesu li *kontradanse* dio folklorne ili samo plesne baštine. U svakom slučaju, ako želimo tu baštinu prepoznati kao dijelove urbanog plesnog folklora jadranske zone, onda ti plesovi zaslužuju pažnju u arhivskom, muzikološkom i inom istraživanju.

Rukopisi

- Debeljak, Margarita. 1960. *Narodni plesovi Hvara*, Arhiv Muzeja hvarske baštine, pozicija 23a10. *Muzika, jedna kajdanka sa raznim muzičkim sastavcima – minueti, contradanze, rondama*, notni zapisi, Dubrovački arhiv AG XIV/17, 19. st.
- Stjepušin, Janko. 1897. "Francesca četvorka – kako se pleše i ravna". Knjižara Junkera
- Šegović, Branko. 1965. (bez naslova) rkp. sa skicama. Arhiv Muzeja hvarske baštine, pozicija Mali fondovi.
- Vučetić Marjući, Tonči. 1985. *Furlana*, notni zapis. Arhiv Muzeja hvarske baštine, pozicija Mali fondovi.

Literatura

- Bersa, Vladoje. 1944. *Zbirka narodnih popievaka*. Zagreb: HAZU.
- Buble, Nikola. 1998. *Trogirska kvadrilja*. Trogir, Split: Kulturno-umjetničko društvo Kvadrilja, Umjetnička akademija Sveučilišta.
- Duboković-Nadalini, Niko. 1955. *Pokušaj rekonstrukcije načina oblačenja na otoku Hvaru*. Hvar: Centar za zaštitu kulturne baštine.
- Gala, G.M. 1993. *La furlana*. "Choreola". Firenze: Ed Taranta. www.taranta.it/balli.html, (pristup 16.08.2010.)
- Ivančan, Ivan. 1981. *Narodni plesovi Dalmacije 2*. Zagreb: Prosvjetni sabor Hrvatske.
- Kolumbić, Mirjana. (u tisku) *Hvarsko kazalište, najstarije javno kazalište Europe*.
- Kolumbić, Mirjana. 2009. *Plesni običaji u Velom Grablju na Hvaru*. Hvar: Muzej hvarske baštine i "Pjover" – udruga za zaštitu i revitalizaciju Velog Grablja.
- Mormino, Pietro. 1940. *Codice della danza e del ballo, Palermo* www.superballo.it/recensioni/23.html (pristup 17.08.2010.)
- Tadin, Marica. 2007. *Kaštelanska narodna četvorka*. Kaštela: Muzej grada Kaštela.

Dances from the Island of Hvar. Furlona/Furlana as Form of Kontradansa

Summary

Furlana is a folk dance which originated in the Venice region, was adapted in the 18th century to dance forms of aristocracy and was named *kontradansa* as a court dance. Due to Venetian influence, this dance, along with many others (*kvatro paši, siciljana, pleskuša*), was performed in Dalmatia; the *kontradansa* was performed in Istria, Dubrovnik and on the island of Hvar. The author analyzes two types of dances, treating them as rare examples of *kontradansa*: the so-called Vrboska *furlona*, recorded in the 1960s in the central part of the island (Jelsa, Vrboska, Pitve), and the urban *furlana*, performed exclusively in the town of Hvar and previously not recorded in literature.

[*Hvar, dance forms, kontradansa, furlona/furlana*]